

Elisabeth Vreede 16 juli 1879 - 31 augustus 1943

Op 16 juli is het 100 jaar geleden, dat Elisabeth Vreede in Den Haag werd geboren. Al vroeg kwam zij in aanraking met de Anthroposofie en met Rudolf Steiner.

Toen het eerste Goetheanum in Dornach werd gebouwd vestigde zij zich aldaar en woonde later in 'Haus Vreede', auf der Höhe in Arlesheim, dat door Miss Marion, mede met aanwijzingen van Rudolf Steiner voor haar werd ontworpen. Zij bouwde het archief van het Goetheanum met de afschriften van de meegeschreven voordrachten van Rudolf Steiner op. Met de Weihnachtstagung 1923 werd zij lid van de eerste 'Vorstand' van de Allgemeine Anthroposophische Gesellschaft. Tevens kreeg zij de leiding van de Mathematisch-Astronomische Sektion van de Freie Hochschule für Geisteswissenschaft waarin zij de astronomie verdiepte tot astrofische. Dit vond zijn neerslag in haar 'Rundbriefe', die later in boekvorm zijn uitgegeven. Ter ere van haar 100ste geboortedag drukken wij in Nederlandse vertaling een opstel van haar af, overgenomen uit 'Elisabeth Vreede, ein Lebensbild', uitgegeven door M. P. van Deventer en Elisabeth Knottenbelt, Natura Verlag, Arlesheim 1976.

De Redactie

Eerste ontmoeting met R. Steiner*

Wanneer ik mijn eerste ontmoeting met Rudolf Steiner en wat daaruit voor mijn verdere leven voortvloeiende, moet schilderen, kan dat vanzelfsprekend alleen vanuit het licht geschieden dat ik - zoals ontelbare andere mensen - aan Rudolf Steiner zelf te danken heb. Het is dat licht, dat op de vraag naar het levenslot gericht is, op datgene, wat in de geesteswetenschappelijke literatuur het karma genoemd wordt. Ontmoetingen, die van een doorslaggevende betekenis voor het leven worden, zijn niet die van 'Ships, that pass in the night' zoals de titel van een in de tijd van mijn eerste ontmoeting met Rudolf Steiner veel gelezen roman luidde.

Rudolf Steiner heeft er vele malen op gewezen, dat iets heel bepaalds als kracht in de mensen werkt, wat hen dan tot levensontmoetingen samenbrengt. Het is een uit een vorig leven stammende kracht, die karma wordt genoemd, die in ons hele mens-zijn, zelfs tot in de ledematen, die ons over de aarde dragen, doorwerkt en die dan het samenkomen van mensen tot stand brengt. Vol wijsheid leidt zij het leven in een richting die op een bepaald ogenblik tot de ontmoeting voert.

Dit inzicht heeft met fatalisme niets te maken behalve dan in die zin, dat ons fysieke lichaam nu eenmaal door ons lot gevormd is, waardoor het geleid kan worden, door impulsen die de ziel vanuit vroegere incarnaties onbewust in zich draagt.

Wanneer ik in dit licht gezien naar het begin van het gebeuren zoek, dat dan tot mijn ontmoeting met Rudolf Steiner gevoerd heeft, ligt dat voor mij in de omstandigheden waarin ik bij de eeuwwisseling tot de Theosofische Vereniging kwam. Ogenscheinlijk hielden deze omstandigheden geen verband met mijn verdere levensbaan, - voorzover

* Ontwerp voor een beoogd, maar niet tot stand gekomen verzamelwerk van eerste ontmoetingen met Rudolf Steiner.

men daar op zo jeugdige leeftijd van spreken kan. Ik bereidde mij nl. in die tijd voor op een studie aan de Universiteit en studeerde aansluitend mathematica, fysica en astronomie. Mijn verhouding tot deze studie was weliswaar van dien aard, dat ik aan de universiteit weldra ontdekt had, dat deze, ook in de filosofische vakken niet bood, wat ik er in mijn, men kan wel zeggen, jeugdige naïveteit van verwacht had. En als ik me weer voor de geest roep, wát ik eigenlijk gehoopt had, dan was het in feite datgene, wat mij later in zo'n rijke mate door Rudolf Steiner geboden werd. Ik had het alleen daarom aan de Universiteit gezocht, omdat die me de ware bron van weten moest toeschijnen, voordat ik haar werkelijk leerde kennen. Zo kan toch in dit kiezen van een hogeschoolstudie een eerste karmische stap naar de ontmoeting met Rudolf Steiner gezien worden. Ogenscheinlijk bracht deze mij op een zijweg, maar in werkelijkheid betekende dit een alleszins noodzakelijke voorbereiding voor wat later komen zou.

In 1900 werd ik lid van de Theosofische Vereniging, bijna in dezelfde tijd, dat Rudolf Steiner voor het eerst met deze Vereniging als zodanig in aanraking kwam, doordat hij uitgenodigd werd voordrachten in de 'Theosophische Bibliothek' in Berlijn te houden. Hij hield daar voordrachten over 'die Mystik im Aufgange des neuzeitlichen Geisteslebens' die later in boekvorm verschenen zijn en het jaar daarop over 'das Christentum als mystische Tatsache'. Eigenlijk was ik met tegenzin lid van de Theosofische Vereniging geworden, - niet in Duitsland, maar in mijn eigen land Holland. Iets in mij rebelleerde des te sterker, omdat ik het gevoel had: ook je hevigste antipathie helpt je niets. Hier werkt in je gewone bewustzijn een kracht, die sterker is dan jij en die stuurt je daarheen. Ik kende zulke krachten wel in mijn leven, maar ik was niet gewend, dat ze me in iets plaatsten, dat ik niet kon overzien. Waarvoor zat ik eigenlijk met tegenzin in deze Vereniging? Waarom was ik lid geworden, hoewel ik het eigenlijk niet wilde? Dat knaagde in mijn onderbewustzijn. En toch, hoe had ik zonder deze verbinding aan te gaan, in dit leven zo vroeg al Rudolf Steiner kunnen leren kennen.

Gedurende enkele jaren was het mijn gewoonte in de zomer in Londen de jaarvergaderingen van de 'Europäische Sektion der Theosophischen Gesellschaft', zoals die toen nog heette, bij te wonen. En daar was het in juli 1903, dat ik Rudolf Steiner voor het eerst zag.*

Hij was kort te voren juist naar aanleiding van bovengenoemde voordrachten tot secretaris-generaal van de nieuw opgerichte Duitse afdeling van de Theosofische Vereniging gekozen.

Men kan zeggen - zonder vanzelfsprekend de vergelijking in enig opzicht verder te willen trekken - dat Rudolf Steiner voor zijn verbinding met de Theosofische Vereniging in de grond der zaak even weinig sympathie koesterde, als ik voor mijn lidmaatschap ervan. Hij accepteerde echter als okkultist en als kenner van het karma het feit, dat hem tot dusver alleen van daaruit begrip tegemoet gebracht was en de bereidheid bestond om op zijn ideeën in te gaan. Overal elders had hij eigenlijk alleen afwijzing

* Hij was al in de vergadering van 1902 aanwezig, maar aangezien hij toen nog geen ambt in de Theosofische Vereniging bekleedde, hield hij zich geheel op de achtergrond en ik ben mij niet bewust, dat ik hem toen gezien heb.

of een stilzwijgend voorbijgaan aan zijn geestelijk streven gevonden. Men hoeft daarover alleen maar zijn 'Lebensgang' te lezen. Zelf schilderde hij later eens zijn vroegere ervaringen in dit opzicht met de meest uiteenlopende kringen van mensen met de woorden:

'Ich lancierte da oder dort den Geist hinein, - man lancierte mich hinaus!'

Hij zonderde weliswaar, toen hij dit zei, de Theosofische Vereniging ook daarvan niet meer uit.

Nooit zal ik de indruk vergeten, die de eerste ontmoeting met Rudolf Steiner op me maakte. Er zou juist een bijeenkomst beginnen, toen een man de zaal binnenkwam: donker, slank, rechtop, mager in een bijna priesterlijke lange jas - een gelaat vol innerlijk vuur, vol uiterst gespannen oplettendheid, vol beheerste wil - zo komt het beeld uit de herinnering tevoorschijn.

Ik was zo onder de indruk, dat ik mijn buurman aanstootte: Kijk wie komt daar binnen? In het overweldigende van deze indruk lag al alles in kiem verborgen, wat dan tot het verdere levenslot zou voeren.

Mijn onwetendheid betreffende de identiteit van deze indrukwekkende persoonlijkheid zou weldra opgeheven worden. In de loop van de bijeenkomst stelde kolonel Olcott, de president en Stichter van de Theosofische Vereniging hem aan de aanwezigen voor als de secretaris-generaal van de kort tevoren opgerichte Duitse afdeling. Dr. Steiner betrad het podium en sprak in het Duits een begroeting uit. Ook zijn woorden griften zich diep in mijn herinnering. Niet echter, omdat ik er toen zo zeer ja op zei. Integendeel, de hele wijze van spreken beviel me niet. Dr. Steiner sprak in die oude tijd met een buitengewone kracht, met een geweld van temperament, dat ver boven alles, wat men ook later als vuurkracht aan hem kon beleven, uitging. Het was alsof hij bij elke zin de volle kracht en betekenis van zijn missie aan de wereld wilde kenbaar maken - van de om zijn smalle hoofd vliegende zwarte haren tot in het buitengewoon levendige gebarenspeel van zijn armen en handen toe; door de ongehooflijke nadruk, waarmee hij zijn woorden uitsprak was het alsof hij zichzelf tot de lichamelijke openbaring maakte van wat hij te zeggen had. In latere jaren vermocht Rudolf Steiner die geweldige kracht waarmee hij sprak, waardoor hij zijn gehele in wezen toch teer gebouwde gestalte als het ware in beslag liet nemen, steeds meer en meer tot een als van binnenuit vlammeende overtuigingskracht te matigen. Toch was steeds typerend voor zijn voordrachten, dat deze overtuigingskracht niet suggestief werkte, zijn toehoorders niet attakeerde maar desondanks een in de ziel misschien onbewust levend gevoel opriep, dat hier vanuit grote geestelijke diepten gesproken werd.

Ook de inhoud van wat hij toen zei wist mijn jeugdige bijval niet te wekken. Rudolf Steiner heeft zelf later verteld: 'in die eerste jaren van mijn werken in de Theosofische Vereniging heb ik in feite steeds hetzelfde gezegd, maar de ene helft heeft het eigenlijk niet begrepen en de anderen heeft het geërgerd'. Hij sprak er toen over dat een overal eendere, abstrakte theosofie niet bestaanbaar was, maar dat elk volk die naar zijn eigen aard zou moeten ontwikkelen en dat men speciaal in Duitsland bij de grote geesten uit de geschiedenis: Goethe, Schiller, Herder enz. zou moeten aanknopen.

Met deze woorden karakteriseerde Rudolf Steiner zijn eigen weg, die niets te maken had met de gebruikelijke tradities en dogma's in de Theosofische Vereniging. Hij stelde daarmee als het ware het programma op, volgens hetwelk hij van plan was de Duitse afdeling te leiden. Ik vond dat gewoonweg 'nationalistisch' en ik was geërgerd', omdat ik het niet 'begreep'.

Zodoende bleef alleen de buitengewoon sterke indruk van deze eerste 'ontmoeting' over. Het lot, dat de mens met zo'n zekerheid leidt, bracht echter verdere ontmoetingen teweeg. Precies een jaar later vond de 'First annual Congress of the Federation of European Sections of the Theosophical Society' in Amsterdam plaats. Dr. Steiner verscheen daar met een aantal leden uit Duitsland en hield een voordracht over 'Mathematik und Okkultismus'. Uitgerekend over het onderwerp van mijn studie sprak hij bij dit eerste bezoek in mijn vaderland. Maar ook deze voordracht ging aan me voorbij. Ik kon er niets mee beginnen. Noch uit de materialistische denkgewoonten waarmee ik in mijn jeugd omringd was, noch uit mijn universiteits-studie, noch ook uit de denkwijze, die ik in de Theosofische Vereniging had leren kennen, kon ik de mogelijkheid putten de spirituele zin van zijn woorden te beleven, het bleven slechts woorden voor me.

Het is een bekend feit, dat mensen juist op hun eigen gebied de grootste moeite hebben, de toegang tot geesteswetenschappelijke ideeën te vinden. Veel nader dan door die voordracht en toespraken kwam Rudolf Steiner me in die tijd door een serie artikelen 'Wie erlangt man Erkenntnisse der höheren Welten?' die toen in het tijdschrift 'Luzifer-Gnosis' verschenen en die ik het eerst in een vertaling uit een theosofisch tijdschrift leerde kennen. Wat hier over het doordringen in de geestelijke wereld werd gezegd, de diepzinnige innerlijke wijze, waarop de mens tot spiritueel inzicht werd gevoerd, sprak mijn ziel onmiddellijk aan; hier was geen sprake van afwijzen of onbegrip, mijn ziel dook als het ware in een haar vertrouwd element, waar ze zo lang naar gezocht had, onder.

Ik vond daar, wat ik tot dan, omdat een verhouding tot de godsdienst bij mij vooreerst volkomen ontbroken had, bij de geleerden gezocht had, in het vertrouwen, dat men van hem iets over de diepere waarheden in de wereld zou kunnen leren. De indruk eindelijk op wezenlijke waarden gestoten te zijn, bevestigde zich volkomen, toen ik de latere 'Rosenkreuzer-Vorträge' leerde kennen. Daarmee was ook het onbevredigende, dat ik steeds bij de theosofische leerstellingen beleefd had, volkomen overwonnen.

Hier werd iets geboden, dat men wetenschappelijk kon begrijpen en accepteren; het verlangen naar de geest vond zijn vervulling in deze geesteswetenschappelijke inzichten.

Toch was het nog een lange, ja smartelijke weg om zover te komen, dat ik in staat was het wetenschappelijke met de geesteswetenschap te verenigen.

Elisabeth Vreede